

PĚSTEBNÍ ČINNOST A VÝROBNÍ PODMÍNKY V LESNÍM HOSPODÁŘSTVÍ ČR

Václav Kupčák

Úvod

Ze základních definic ekonomie vyplývá nezbytnost uspokojování potřeb člověka. Například podle SAMUELSONA, NORDHAUSE (1991) ... „*ekonomie se zabývá studiem organizačních forem (systémů), jejichž prostřednictvím lidstvo řeší fundamentální problém vzácnosti. Jako vědní disciplína zkoumá, jak společnost užívá omezené zdroje k výrobě různých druhů statků či služeb a jak jsou tyto produkty rozdělovány mezi spotřebitele*“....

Funkce lesa lze v obecné rovině definovat jako účinky (působení) lesních ekosystémů na okolí. Vedle toho je však možné specifikovat funkce lesního hospodářství, což jsou účinky (působení) lesních ekosystémů, které využívá člověk při uskutečňování svých cílů; jsou to projevy výrobního využití lesa, jsou výrazem aktivity lesního hospodáře [BARTUNĚK 1994].

Ekonomické funkce lesa, jako obnovitelného přírodního zdroje mnohostranně využitelné dřevní suroviny a dalších lesních produktů, zdroj zaměstnání a příjmů ve venkovských oblastech atd., vyplývají ze závěrů 3. ministerské konference o ochraně evropských lesů v Lisabonu v roce 1998.

Narůstání vlivu ekonomických aspektů při hospodaření v lesích a formulaci nástrojů státní lesnické politiky vyplývá v neposlední řadě také z Národního lesnického programu, přijatého Vládou ČR v roce 2003 [KUPČÁK 2003a].

1. Lesní hospodářství a lesní výroba

Lesní hospodářství (LH) je systémovým (organizovaným) uspořádáním základních výrobních faktorů (z nichž dominující složkou je les), výrobních procesů (lesní výroby) a obchodních činností. Je odvětvím materiální (tržní) i nemateriální (netržní) produkce v rámci národního hospodářství a součástí tzv. lesnicko – dřevařského sektoru [KUPČÁK 2003b].

Lesní výroba je cílevědomé působení člověka na les, přičemž determinujícím znakem je záměr člověka (výrobce) les hospodářsky využívat. Někdy kritizované označení „lesní výroba“ je z hlediska národohospodářského zařazena jako součást společenské výroby protože:

- je zbožní výrobou protože rozhodující finální výrobky (dříví) jsou předmětem směny,
- vztahy mezi subjekty směny vstupů a výstupů jsou tržními vztahy,
- použité vstupy a výsledky výrobní činnosti a produkci lesa většinou lze vyjadřovat v naturálních (měrných) jednotkách (ha, ks, m³) a hodnotových charakteristikách (peníze).

V klasickém pojetí jsou funkce lesa z pohledu člověka charakterizovány jako působení lesních porostů v oblasti produkce dřeva (produkční funkce lesa) a v mimoprodukční oblasti (mimoprodukční funkce lesa).

Produkční funkce lesa vyjadřují působení lesa na vznik materiálních produktů; v užším smyslu působení lesa při tvorbě dřevní hmoty na pni a sdružených produktů biomasy.

Mimoprodukční funkce lesa označují účinky lesa vedle lesní produkce (dříve také vedlejší účinky lesa)¹.

¹ v literatuře se tyto funkce pojmenovávají také jako všeužitečné, ostatní, veřejné, společenské, celospolečenské, sociální, celospolečensky užitečné, environmentální apod.

Vlastní struktura činností lesního hospodářství a lesní výroby je velmi široká i různorodá. V praxi se tato struktura člení na pěstební činnost a těžební činnost, vedle toho zde patří řada tzv. ostatních činností.

Uvedené činnosti se obvykle dále člení na výkony (angl. operation), vyjadřující výrobní aktivitu, která má jednoznačný věcný obsah, případně jednotný způsob provedení. U lesních podniků jsou činnosti a výkony systémově uspořádány (zpravidla v návaznosti na používaný informační systém) v podobě tzv. osnovy výkonů.

U pěstební činnosti nejčastěji vystupují výkony: obnova lesa (přirozená, umělá), ošetřování mladých lesních porostů, oplocování lesních porostů, prořezávky, ochrana lesa, meliorace lesních pozemků, odstraňování klestu, ostatní pěstební práce (rekonstrukce, rozčleňování porostů, přihnojování apod.).

Vedle věcného členění vystupují u jednotlivých výkonů příslušné nákladové druhy a to s různou vahou, resp. podílech na celkových vlastních nákladech výroby podle výkonů (činností) či výrobků. V pěstební činnosti se podílí na celkových vlastních nákladech výroby přibližně: nákup a spotřeba sadebního materiálu (15 – 20 %), přímé mzdy (40 – 50 %), ostatní přímé náklady (5 – 10 %), režijní náklady (20 – 25 %) [KUPČÁK 2003b].

Schéma struktury vlastních nákladů v pěstební činnosti a váhový význam osobních nákladů dokládá mj. stávající metodika komplexního zadávání lesnických činností na provádění pěstebních činností u podniku Lesy České republiky, s.p. Ceníky pěstebních prací jsou zde členěny dle jednotlivých výkonů – zejména obnovy, výchovy a ochrany lesa a odpovídají kalkulacím nezbytné spotřeby času a materiálu, příp. sazenic. Konstrukce nákladově orientované ceny pěstebních prací (C_p) vychází ze vztahu

$$C_p = [N\check{c} \cdot (T \cdot PSZ + NP)] + M$$

kde

$N\check{c}$ = normočas dle výkonových norem,

T = mzdový tarif,

PSZ = odvody na sociální a zdravotní pojištění,

NP = náhrady za prostředek,

M = materiállové náklady.

2. Výrobní podmínky a hospodářská opatření v pěstební činnosti

Výrobní podmínky v LH lze rozdělit podle skupin faktorů, jež tvoří zejména:

- přírodní podmínky,
- výrobní podmínky pracovišť,
- faktory řízení.

Přírodní podmínky vyjadřují obecně produkční a polohovou charakteristiku lesních porostů, již lze z velké části ztotožnit s typologickým členěním lesů. Rozdílnost přírodních podmínek se projevuje v odlišné dřevině, kvalitativní i věkové struktuře porostů a z toho vyplývající sortimentní skladbě a výši těžebních etátů, v rozdílných terénních poměrech a na nich závislé vzdálenosti přibližování, odvozů a terénní třídě. Přírodní podmínky nejsou objektivním činitelem a možnosti jejich ovlivnění řídicím subjektem jsou nepatrné.

Ve výrobních podmínkách pracovišť se promítají konkrétní přírodní poměry dané oblasti a z části i úroveň technologické přípravy. Mezi ukazatele výrobních podmínek patří zejména průměrný objem těženého dříví, přibližovací a odvozní vzdálenost, terénní třída, druhová a sortimentní skladba vyrobeného dříví, sklon terénu, vlivy počasí apod. V pěstební činnosti se zde promítá intenzita pěstebních opatření a charakterizující faktory, které působí na pracnost a nákladovost pěstebních prací. Výrobní podmínky patří převážně k objektivním činitelům, člověk je však může měnit technologickou přípravou v poměrně

kratších intervalech, popřípadě působit na jejich intenzitu ovlivňováním výsledků hospodářské činnosti.

Faktory řízení zahrnují širokou škálu vlivů na dosahované výsledky hospodářské činnosti, vyvolaných lidskou činností. Zejména u této skupiny je někdy obtížné stanovit, který faktor je subjektivní a který je objektivní, a to i vzhledem k úrovni poznání. Subjektivita těchto podmínek je často podmíněna právní úpravou, organizačním stupněm, respektive okruhem zodpovědnosti a pravomocí svěřené danému řídicímu subjektu. Objektivita těchto podmínek souvisí s lidským činitelem – člověkem obecně, počínaje výkonem práce a konče manažerskými dovednostmi při vedení lidí, včetně složitých psychologických a sociálních aspektů a projevů.

Při hodnocení objektivně působících faktorů výrobních podmínek v rámci pěstební činnosti je nutno přihlížet k působení nevýznamnějších činitelů.

- dřevina,
- věk (sazenic, porostu),
- půdní podmínky (rozpojitelnost zeminy, kamenitost terénu, půdní vlhkost aj.),
- půdní pokryv,
- plocha a tvar pracoviště,
- koncentrace pracovišť,
- klimatické podmínky.

Závěr

Potřeba objektivizace nákladů pěstební činnosti nabývá v poslední době prudce na významu. Jednak k tomu vede pokles cen surového dříví, jež obecně zužuje prostor pro nákladové aktivity v LH, a jednak vzhledem k významnému (a ztěží substituovatelnému) podílu osobních nákladů v pěstební činnosti a jejich předpokládanému růstu v souvislosti s trhem a cenou práce v rámci EU. K základnímu schématu a vlivu výrobních podmínek a hospodářských opatření je nutno ještě přiřadit narůstající legislativní determinace, reflektující například preference veřejných funkcí lesa, bez adekvátní odpovědi k jejich profinancování.

Literatura

- BARTUNĚK, J. 1994. *Ekonomika lesního hospodářství*. Vysoká škola zemědělská v Brně 1994. ISBN 80-7157-130-X
- KUPČÁK, V. 2003a. Některé ekonomické aspekty Národního lesnického programu ČR. In. Zborník z konferencie s medzinárodnou účasťou „FINANCOVANIE 2003 LESY – DREVO“, Technická univerzita, Zvolen 2003. ISBN 80-228-1288-9
- KUPČÁK, V. 2003b. *Ekonomika lesního hospodářství*. Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, Brno 2003, ISBN 80-7157-734-0
- SAMUELSON, P. A., NORDHAUS, W. D. 1991. *Ekonomie*. Svoboda, Praha 1991. ISBN 80-205-0192-4

Příspěvek byl zpracován v rámci řešeného projektu NAZV MZe ČR č. QF3233

Ing. Václav Kupčák, CSc.

Ústav lesnické a dřevařské ekonomiky a politiky
Lesnická a dřevařská fakulta
Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně
Zemědělská 3, 613 00 Brno
e-mail: kupcak@mendelu.cz

